

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского
Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-2. С. 218-224.

УДК 35.075.5:355.405.1:355.40 (477)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ОРГАНАХ МІНІСТЕРСТВА ДОХОДІВ І ЗБОРІВ УКРАЇНИ

Розум О. М., Косиця О. О.

*Національний університет державної податкової служби України
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

У статті розглядається організація внутрішньої інформаційної безпеки в органах Міністерства доходів і зборів України. Дослідження обґрунтовує необхідність подальшого законодавчого врегулювання інституту податкової таємниці. У дослідженні відмічається актуальність вивчення даної проблеми, яка має як теоретичне, так і практичне значення, на передній план виводиться питання податкової конфіденційності, захисту від можливих загроз і небезпек інформації, яка є секретною і віднесена до державної таємниці або є власністю держави, знаходиться у володінні, користуванні або розпорядженні національних органів доходів і зборів.

Ключові слова: інформаційна безпека, податкова таємниця, Міністерство доходів і зборів України.

Національні програми інформатизації, електронного урядування та побудови інформаційного суспільства в Україні формуються виходячи із довгострокових пріоритетів розвитку країни, з урахуванням міжнародного досвіду у цих сферах, спрямовані на вирішення важливих соціальних та економічних проблем, створення умов для інтеграції України у світовий інформаційний простір у відповідності до вимог національної безпеки держави.

Розвиток податкових правовідносин, збільшення кількості платників податків, можливість звітування по електронній пошті призвели до зростання потоку інформації, що надходить на адресу органів доходів і зборів. Це спричинило поширення кількості електронних документів, що потребують негайного реагування, але їх обробка може здійснюватися тільки за допомогою спеціальних комп'ютерних програм та зберігатися у спеціальних базах даних із забезпеченням відповідного захисту.

Питання правових і методологічних аспектів інформаційної безпеки держави висвітлювалися в роботах Белової О. Ф., Бінько І. Ф., Бризгалова А. І., Возженнікової А. В., Керімова Д. А., Копилова В. А., Мамут Л. С., Марущак А. І., Матузова М. М., Малько А. В., Полякова А. В., Шагієва Р. В. та ін. Наукова проблематика спрямована на вивчення та систематизацію вимог доступу до інформації, її використання в інформаційних системах державних органів описана в дослідженнях Беякова К. І., Голубєва В. О., Гавловського В. Д., Калюжного Р. А., Кормича Б. А., Користіна О. Є., Семенченко А. І., Цимбалюка В. С., Швеця М. Я. та ін. Ще одна група вчених розглядала різні аспекти правового забезпечення протидії кіберзагрозам. До неї належать Бутузов В. М., Голубєв В. О., Дубов Д. В., Погорецький М. А., Рижков Є. В., Тропіна Т. Л. та ін. Разом з тим, проблеми забезпечення інформаційної безпеки в органах Міністерства доходів і зборів України розроблені ще недостатньо.

Метою та завданням дослідження є характеристика повноважень та функцій Міністерства доходів і зборів України по забезпеченню внутрішньої інформаційної безпеки та захисту податкової інформації.

На нашу думку, дієвий захист інформації в системі органів доходів і зборів України значною мірою залежить від належного організаційно-правового забезпечення, чіткого виконання завдань і функцій організаційних структур щодо захисту інформації.

Так, Міністерство доходів і зборів України (далі – Міндоходів України), створене Указом Президента України від 24.12.2012 р. № 726/2012 «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади», є правонаступником Державної податкової служби України та Державної митної служби України, являється головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань: забезпечення формування та реалізації єдиної державної податкової та митної політики в частині адміністрування податків і зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями при застосуванні податкового та митного законодавства [1, ст. 842].

Згідно до Положення Про Міністерство доходів і зборів України, затвердженого Указом Президента України від 18.03.2013 р. № 141/2013, вказане міністерство: забезпечує розвиток, упровадження та технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, автоматизацію процедур, зокрема контроль за повнотою та правильністю виконання митних формальностей, організовує впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання (пп. 39 п. 4); здійснює в межах своїх повноважень формування та ведення реєстрів, банків та баз даних, а також забезпечує ведення реєстру страхувальників (пп. 40 п. 4); збирає, аналізує, узагальнює інформацію про порушення законодавства у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, прогнозує тенденції розвитку негативних процесів у зазначених сферах (пп. 61 п. 4) та ін. [2, ст. 275].

З метою організації своєї діяльності Міндоходів України: забезпечує згідно із законодавством надання державним органам інформації з баз даних Міндоходів України (пп. 6 п. 5); формує інформаційну політику Міндоходів України та його територіальних органів (пп. 10 п. 5); забезпечує в межах своїх повноважень реалізацію державної політики щодо державної таємниці та захисту інформації, контроль за її збереженням в апараті Міндоходів України, а також мобілізаційну підготовку, мобілізацію та контроль за здійснення таких заходів (пп. 21 п. 5); організовує інформаційно-аналітичне забезпечення Міндоходів України та автоматизацію його діяльності (пп. 29 п. 5) та ін. [2, ст. 275].

Так, основну роль у забезпеченні інформаційної безпеки Міндоходів України відіграє Департамент охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації. До структури Департаменту входять наступні відділи: режимно-секретний відділ; відділ спеціального зв'язку та криптографічного захисту інформації; відділ забезпечення технічного захисту інформації та контролю; відділ захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах; відділ моніторингу та антивірусного захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах. Основним завданням Депар-

таменту охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації є організація, здійснення та контроль заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації в апараті Міндоходів та його територіальних органах. Крім того, на нього покладено функцію із забезпечення в межах свої повноважень реалізацію державної політики щодо державної таємниці та захисту інформації, контроль за її збереженням в апараті Міндоходів України, а також мобілізаційну підготовку, мобілізацію та контроль за здійсненням таких заходів.

Слід зауважити, що, фактично, більшість функціональних підрозділів Міндоходів України в тій чи іншій мірі виконують завдання із забезпечення внутрішньої інформаційної безпеки.

Аналіз чинного законодавства, здійснений авторами, дозволяє визначити, що однією з основних проблем інформаційної безпеки в органах доходів і зборів є відсутність нормативно закріпленого понятійного апарату у цій сфері.

Разом з тим, перспективи розвитку інформаційного забезпечення діяльності Міндоходів України, зростання рівня її інформатизації вимагають приділити цій актуальній проблемі більшу увагу в сучасних наукових розробках, виводячи на передній план проблему податкової конфіденційності, захисту від можливих загроз і небезпек інформації, яка є секретною й віднесена до державної таємниці або є власністю держави та знаходиться у володінні, користуванні чи розпорядженні органів доходів і зборів.

Поняття «захист інформації» розуміють в таких аспектах: небажане розголошення (порушення конфіденційності), перекручування (порушення цілісності), зниження рівня доступності (порушення доступності).

Аналіз податкової практики свідчить, дієвий захист інформації в системі податкової служби при електронному оподаткуванні значною мірою залежить від належного організаційно-правового забезпечення, чіткого визначення прав і обов'язків суб'єктів інформаційних відносин, завдань і повноважень організаційних структур щодо захисту інформації тощо [3, с. 146].

Інформаційна безпека в правовому вимірі виступає як невід'ємна складова сучасної системи управління на шляху до правової держави, як суттєвий чинник формування громадянського суспільства та входить до більш широкого розуміння питань національної безпеки в цілому [4, с. 5].

Конституцією України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (ч. 1. ст. 17) встановлено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [5, ст. 141].

Згідно зі ст. 7 Закону України від 19.06.2003 р. № 964-IV «Про основи національної безпеки України» до загроз в інформаційній сфері віднесено: прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [6, ст. 351].

За сучасних умов інформаційна складова набуває дедалі більшої ваги і стає одним із найважливіших елементів забезпечення національної безпеки. Інформаційний простір, інформаційні ресурси, інформаційна інфраструктура та інформаційні технології значною мірою впливають на рівень і темпи соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку. Закономірно і те, що при розширенні сфери використання інформаційних технологій в органах Міністерства доходів і зборів України (у тому числі й у процесі кримінальних проваджень у справах про ухилення від сплати податків) зростає і кількість пов'язаних з такими технологіями правопорушень, створюються передумови несанкціонованого витоку податкової та криміналістично значущої інформації, що вимагає застосування нових підходів у організації інформаційної безпеки у цій сфері [7, с. 164].

Як зазначається в «Доктрині інформаційної безпеки України», затвердженої Указом Президента України від 08 липня 2009 р. № 514/2009, інформаційна безпека є невід'ємною складовою кожної зі сфер національної безпеки. Водночас інформаційна безпека є важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки. Саме тому розвиток України як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави можливий тільки за умови забезпечення належного рівня її інформаційної безпеки [8, ст. 1783].

Так, дослідник Попова С. М. вказує, що українським законодавством визначено, що будь-які інформаційні ресурси підлягають обов'язковому обліку та захисту. Власникові надається право самостійно в межах своєї компетенції встановлювати режим захисту інформаційних ресурсів і доступу до них, оскільки залучення до глобальних процесів великої кількості людей, ресурсів та коштів супроводжується низкою негативних явищ, які безпосередньо пов'язані з використанням інформації. До таких явищ можна віднести: численні порушення у фінансовій сфері, які призводять до ухилення від сплати податків і розтрати бюджетних коштів; несанкціонований доступ до інформації; неправочинні зміни, що спотворюють зміст інформації, внаслідок чого вона втрачає юридичну значущість і цінність; численні явища, що призводять до значних негативних наслідків як для окремих платників податків, так і в масштабах цілої країни [9, с. 274].

На думку Кормича Б. А. проблеми захисту найбільш важливої інформації та застосування обмежень щодо її обігу можна цілком справедливо вважати найбільш давнім напрямком інформаційної безпеки держави. Від самого виникнення такого інституту, як держава, почала поширюватися практика оголошення різного роду відомостей таємними і встановлення відповідних правових норм для захисту цієї таємниці [4, с. 27].

Разом з тим, перспективи розвитку інформаційного забезпечення діяльності Міндоходів України, зростання рівня її інформатизації вимагають приділити цій актуальній проблемі більшу увагу в сучасних наукових розробках, виводячи на передній план проблему податкової конфіденційності, захисту від можливих загроз і небезпек інформації, яка є секретною й віднесена до державної таємниці або є власністю держави та знаходиться у володінні, користуванні чи розпорядженні податкових та митних органів [10, с. 141].

Відповідно до ст. 1 Закону України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ «Про державну таємницю» «державна таємниця – вид таємної інформації, що охоплює відомості у

сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою». Цей Закон, зокрема, визначає: основні терміни і поняття, пов'язані з державною таємницею; компетенцію органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у сфері охорони державної таємниці; здійснення права власності на секретну інформацію та її матеріальні носії; порядок віднесення інформації до державної таємниці; порядок охорони державної таємниці; контроль за забезпеченням охорони державної таємниці; відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю та ін. [11, ст. 93].

Так, розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави є однією з загроз інформаційної безпеки України, тому Міністерство доходів і зборів України в межах своїх повноважень повинні здійснювати організаційне і правове забезпечення даної сфери.

Для захисту інформаційного забезпечення діяльності Міндоходів України науковці пропонують розробити інститут податкової таємниці [11, с. 157; 12, с. 101]. Під податковою таємницею розуміється інформація, що недоступна загальному колу осіб, про платників податків, податкові правопорушення, податкові інформаційні системи, відомості з цих систем, які відомі працівникам Міндоходів України та іншим органам виконавчої влади.

Ми погоджуємось з позицією дослідника Бабіна І. І., що інститут податкової таємниці є комплексним правовим інститутом і містить норми не тільки податкового, але й інформаційного, адміністративного, кримінального та інших галузей права, однак саме в Податковому кодексі України доцільно визначити чіткий перелік податкової інформації, яка є інформацією з обмеженим доступом і на яку поширюється режим податкової таємниці [12, с. 100].

Аналіз національного законодавства України, яким забезпечується охорона та захист інформації показує, що режим податкової таємниці має поширюватись на інформацію, яка становить державну, службову, комерційну, банківську, нотаріальну, аудиторську, адвокатську, таємницю страхування та інші визначені законодавством України таємниці.

Ми погоджуємося з точкою зору дослідників, які пропонують, такі основні напрями правового регулювання інституту податкової таємниці: необхідність виділення двох видів податкової інформації: податкова інформація з обмеженим доступом та відкрита податкова інформація; поширення режиму податкової таємниці лише на податкову інформацію з обмеженим доступом; закріплення Податковим кодексом України систематизованого переліку податкової інформації, яка є інформацією з обмеженим доступом.

Разом з цим, враховуючи те, що на даний час органи Міністерства доходів і зборів України мають як фіскальну, так і правоохоронну функцію, набуває суттєвого значення для ефективного забезпечення внутрішньої інформаційної безпеки дослідження правових засад інформаційного забезпечення виявлення, розкриття та розслідування

злочинів підрозділами податкової міліції. Ці питання нерозривно пов'язані із необхідністю системного аналізу, як правових засад щодо регулювання, створення та функціонування інформаційних систем і криміналістичних обліків в органах Міндоходів, так і аналізом законодавчих норм, у тому числі уведених у дію із набуттям чинності Податковим кодексом України та новим Кримінальним процесуальним кодексом [13, с. 243].

Таким чином, поряд із великою кількістю повноважень, якими наділені органи доходів і зборів України у сфері забезпечення внутрішньої інформаційної безпеки, податкової конфіденційності, забезпечення податкової таємниці, все ж спостерігається неврегульованість деяких відносин у даних сферах. На нашу думку, вирішенню проблем даного сегменту буде сприяти:

1. По-перше, внесення функції забезпечення інформаційної безпеки до повноважень Міністерства доходів і зборів України.

2. По-друге, запровадження інституту податкової таємниці в Україні, та визначення податкової таємниці як інформації, що недоступна загальному колу осіб, про платників податків, податкові правопорушення, податкові інформаційні системи, відомості з цих систем, які відомі працівникам Міндоходів України та іншим органам виконавчої влади.

3. По-третє, закріплення виключно Податковим кодексом України вичерпного переліку податкової інформації, яка є інформацією з обмеженим доступом і на яку поширюється режим податкової таємниці.

Отже, забезпечення інформаційної безпеки в органах Міністерства доходів і зборів України перебуває у стані активного становлення та може стати фундаментом розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Список літератури:

1. Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 24.12.2012 № 726/2012 // Офіційний вісник Президента України. – 2012. – № 35 (Спеціальний випуск). – Ст. 842.
2. Про Міністерство доходів і зборів України : Положення, затверджено Указом Президента України від 18.03.2013 № 141/2013 // Офіційний вісник Президента України . – 2013. – № 10. – Ст. 275.
3. Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування : монографія / [П. В. Мельник, А. М. Новицький, О. А. Долгий, С. П. Ріппа та ін.] ; за заг. ред. П. В. Мельника. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2010. – 332 с.
4. Кормич Б. А. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» // Б. А. Кормич ; Одеська юридична академія. – Одеса, 2004. – 427 с.
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
7. Розум О. М. Проблеми виявлення і розкриття комп'ютерних злочинів / О. М. Розум // Організація і практика документування підрозділами ДСБЕЗ злочинів у комп'ютерних мережах та мережах електронного зв'язку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 04 грудня 2009 р.). – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2009. – С. 164-167.
8. Доктрина інформаційної безпеки України : Затверджена Указом Президента України від 08.07.2009 № 514/2009 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 52. – Ст. 1783.
9. Попова С. М. Інформаційне забезпечення діяльності органів податкової служби / С. М. Попова // Право і безпека. – 2011. – № 2 (39). – С. 273-277.

10. Коваль В. Ф., Теремецький В. І. Основні напрями модернізації взаємодії структурних підрозділів ДПС в інформаційній сфері / В. Ф. Коваль, В. І. Теремецький // Вісник Вищої ради юстиції. – № 2 (10). – 2012. – С. 142-157.

11. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 № 3855-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

12. Бабін І. І. Правове регулювання податкової таємниці за законодавством України / І. І. Бабін // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – № 618. – С. 98-101.

13. Розум О. М. Правове регулювання інформаційного забезпечення виявлення злочинів у сфері оподаткування / О. М. Розум // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка і право). – 2011. – № 2 (53). – С. 242-246.

Розум О. Н., Косиця О. А. Проблемы обеспечения информационной безопасности в органах Министерства доходов и сборов Украины / О. Н. Розум, О. А. Косица // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 2-2. – С. 218-224.

В статье рассматривается организация внутренней информационной безопасности в органах Министерства доходов и сборов Украины. Исследование обосновывает необходимость дальнейшего законодательного урегулирования института налоговой тайны. В исследовании отмечается актуальность изучения данной проблемы, которая имеет как теоретическое, так и практическое значение, на передний план выводится вопрос налоговой конфиденциальности, защиты от возможных угроз и опасностей информации, которая является секретной и отнесена к государственной тайне или является собственностью государства, находится во владении, пользовании или распоряжении национальных органов доходов и сборов.

Ключевые слова: информационная безопасность, налоговая тайна, Министерство доходов и сборов Украины.

PROBLEMS OF INFORMATION SECURITY IN ORGANS OF THE MINISTRY OF INCOME AND CHARGES OF UKRAINE

Rozum O. N., Kosytsa O. A.

National University of State Tax Service of Ukraine, Irpin, Ukraine

It is considered modern condition of organization-law regulation of internal information security in organs Ministry of income and taxes of Ukraine, it was made functional characteristics of the subjects and their powers are disclosed. The study notes the relevance of studying this problem, which has both theoretical and practical importance, namely, the front displays the question of tax policy, protection against possible threats and dangers of information which is secret and classified as a state secret or there is property of the state and in possession, use or disposal of the national authorities of income and taxes. Besides it was assigned function by Regulations on the Ministry to ensure the implementation of state policy on state secrets and information security, control over its preservation in the Ministry of income and taxes of Ukraine, as well as mobilization training, mobilization and monitoring of the implementation of such measures. It was analyzed by the authors the norms of domestic legal acts that indicate that information security in Ukraine is an integral part of each of the areas of national security, and in the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On the Fundamentals of National Security of Ukraine» and «On State Secrets» doctrine information Ukraine's security and other results of the study suggest the importance of further legislative regulation institute tax secrecy, which is a complex legal institution and contains not only the tax rules, but also informational, administrative, criminal and other branches of law. Under the tax secret means information that is not available the general circle of persons on taxpayers, tax violations, tax information systems, information from these systems, which are known to employees of the Ministry of income and taxes of Ukraine and other executive bodies. Practical component of the offer is only secure the Tax Code of Ukraine exhaustive list of tax information, which is information with restricted access and to which the regime of tax secrecy.

Key words: information security, confidential tax, Ministry of income and taxes of Ukraine.